

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
Факультет педагогіки і психології

Кафедра педагогіки і методики
початкової та дошкільної освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
МАЛІ ЖАНРИ ФОЛЬКЛОРУ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ
МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
Спеціальність А2 Дошкільна освіта
Освітньо-професійна програма «Дошкільна освіта»

Здобувачки вищої освіти
освітнього рівня «магістр»
Груша Мар'яна Михайлівна

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри філологічних дисциплін
початкової та дошкільної освіти
Куца Лариса Петрівна

РЕЦЕЗЕНТ:
директор Тернопільського закладу
дошкільної освіти (ясла-садок) №17
Тернопільської міської ради
Ясеновська Наталія Дмитрівна

Тернопіль – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ МАЛИХ ЖАНРІВ ФОЛЬКЛОРУ В РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ7	
1.1. Лінгводидактичні та психологічні засади розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку.....7	
1.2. Малі жанри усної народної творчості в дошкільній освіті: сутність, класифікація та функції.....16	
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ ВИКОРИСТАННЯ МАЛИХ ЖАНРІВ ФОЛЬКЛОРУ ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ29	
2.1. Сучасний стан використання малих жанрів фольклору у практиці дошкільної освіти29	
2.2. Організація та зміст експериментального дослідження.....40	
ВИСНОВКИ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53
ДОДАТКИ	5

ВСТУП

Мовлення є провідним засобом комунікації, пізнання та соціалізації дитини, визначальним чинником її інтелектуального і духовного розвитку. Особливо важливим є період дошкільного дитинства, коли формуються основи звукової культури, словникового запасу, граматичної правильності та зв'язності висловлювань. Розвиток мовлення в дошкільному віці є фундаментальним для подальшого успішного навчання і соціалізації дитини, бо тільки в цей період формуються основи мовної компетентності, які впливають на всі сфери її розвитку. Тому головними напрямками Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, є осучаснення дошкільної освіти, оновлення навчальних програм, пошук нових ефективних методів і технологій навчання рідної мови, формування в дітей високої мовної культури та розвитку комунікативної та читацької компетентностей. Апробація інноваційних підходів до розвитку мовлення дітей дошкільного віку є актуальним завданням сучасної педагогіки. Використання фольклору як ресурсу для розвитку мовлення є перспективним напрямом дослідження, оскільки дозволяє поєднати традиційні форми навчання з сучасними технологіями та методами.

Одним із найбільш ефективних засобів розвитку мовлення дітей є малі жанри фольклору. До них належать прислів'я, приказки, загадки, скоромовки, лічилки, колискові пісні, потішки, заклички тощо. Ці жанри вирізняються яскравою образністю, ритмомелодикою, лаконізмом та виразністю, що робить їх доступними й цікавими для дітей. Завдяки малим фольклорним формам розвивається словниковий запас, удосконалюється звуковимова, формується відчуття ритму і мелодики мовлення, виховується любов до рідної мови та культури.

Актуальність теми зумовлена необхідністю пошуку ефективних педагогічних засобів розвитку мовлення дошкільників у сучасних умовах. Зміни, що відбуваються в системі дошкільної освіти України, зокрема акцент на національно-культурні цінності, потребують впровадження у практику роботи з дітьми саме тих засобів, які відповідають природним інтересам дитини і водночас сприяють формуванню її мовленнєвої компетентності.

Протягом багатьох десятиліть проблема розвитку мовлення була предметом дослідження численних мовознавців та методистів (Н. Бабич, А. Богуш, Н. Гавриш І. Білодід, М. Пентилюк, Н. Сидоренко та інші). Їхні праці стали фундаментом для подальших досліджень у галузі мовної культури та мовної норми. Питання розвитку мовлення знаходиться на стику лінгвістики, психології та педагогіки: В. Сухомлинський – педагог, який підкреслював важливість народної творчості та фольклору у розвитку мовлення, мислення та моральних цінностей дітей; О. Уварова досліджувала мовленнєвий розвиток дошкільників, методи роботи з народною творчістю; Н. Гавриш – сучасна українська дослідниця, яка вивчає розвиток мовлення дітей дошкільного віку та використання фольклорних матеріалів у педагогічній практиці; О. Кононко – психолог, займається питаннями дошкільної освіти та розвитку мовлення; Л. Божович – українська психологиня, розглядала питання мовленнєвого розвитку та виховання у дітей (частково у контексті фольклору); М. Василенко – педагогічні підходи до розвитку мовлення через народні ігри та пісні; І. Бех – психолог та педагог, вивчав особливості мовленнєвого розвитку дітей і роль усного народного слова. Водночас, незважаючи на значну кількість наукових праць, питання використання малих жанрів фольклору як специфічного засобу розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку залишається недостатньо дослідженим. Здебільшого у роботах увага зосереджена на загальних методах формування мовленнєвої компетентності або на розвитку словникового запасу, звукової культури та граматичних навичок, тоді як

інтеграція фольклорних жанрів у педагогічну практику потребує системного підходу та експериментальної перевірки ефективності.

У сучасних умовах дошкільної освіти актуальним стає питання не лише навчити дитину правильно говорити, а й формувати комунікативну компетентність, творче мислення, емоційно-ціннісне сприйняття мови. Саме малі жанри фольклору, завдяки своїй образності, ритміці та доступності для дітей, здатні забезпечити комплексний розвиток мовлення, поєднуючи мовні, пізнавальні та естетичні функції.

Таким чином, актуальність дослідження визначається потребою теоретично обґрунтувати і практично перевірити ефективність використання малих жанрів фольклору як засобу розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку, а також розробити методичні рекомендації для педагогів закладів дошкільної освіти.

Об'єктом дослідження є процес розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку.

Предметом дослідження є малі жанри фольклору як засіб розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність використання малих жанрів фольклору у розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку.

Для досягнення мети поставлено такі **завдання**:

- проаналізувати психолого-педагогічні засади розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку;
- розкрити сутність, класифікацію та функції малих жанрів фольклору;
- дослідити сучасний стан використання малих фольклорних жанрів у практиці дошкільної освіти;
- визначити рівень сформованості мовленнєвих умінь дітей старшого дошкільного віку;

- розробити та апробувати методику використання малих жанрів фольклору як засобу розвитку мовлення дошкільників;
- проаналізувати результати експериментального дослідження.

Гіпотеза дослідження: використання малих жанрів фольклору (загадки, прислів'я, скоромовки, пісні, потішки) у систематичній роботі з дітьми старшого дошкільного віку сприяє ефективному розвитку їхнього мовлення, зокрема збагаченню словникового запасу, формуванню граматичної компетентності та вдосконаленню зв'язного мовлення.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення, класифікація педагогічної та психолого-лінгвістичної літератури); емпіричні (спостереження, бесіди, діагностичні методики, аналіз мовленнєвої діяльності дітей); педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний етапи); методи математичної обробки результатів.

Наукова новизна дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичному доведенні ефективності використання малих жанрів фольклору як засобу розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку.

Практичне значення роботи полягає у розробці методичних рекомендацій для педагогів дошкільних закладів щодо впровадження малих жанрів фольклору в освітній процес з метою формування мовленнєвої компетентності дітей.

Структура роботи: вступ, два розділи, загальні висновки, список використаних джерел, додатки.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ МАЛИХ ЖАНРІВ ФОЛЬКЛОРУ В РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ

1.1. Лінгводидактичні та психологічні засади розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку

Розвиток мовлення є однією з провідних складових загального психічного та інтелектуального розвитку дитини дошкільного віку. Старший дошкільний період (5–6 років) характеризується значним збагаченням словникового запасу, формуванням граматичної правильності висловлювань, розвитком зв'язного мовлення, а також удосконаленням умінь спілкуватися з іншими. У цей період дитина активно оволодіває правилами побудови речень, логікою висловлювань, здатністю виражати власні думки, емоції та переживання у вербальній формі.

Психолого-педагогічні дослідження доводять, що мовленнєвий розвиток дитини відбувається на стику когнітивного, емоційного та соціального розвитку. Так, мовлення є не лише засобом комунікації, а й інструментом мислення, пізнання світу та соціальної взаємодії. У працях українських психологів і педагогів (В. Сухомлинський, О. Уварова, Н. Гавриш, О. Кононко) підкреслюється, що ефективний розвиток мовлення можливий за умов систематичної та цілеспрямованої роботи, яка враховує вікові та індивідуальні особливості дітей, їхні інтереси та природну потребу в спілкуванні.

Особливу увагу слід приділяти формуванню комунікативної компетентності, яка включає не лише правильність і багатство мовлення, а й уміння слухати, розуміти співрозмовника, дотримуватися мовленнєвих норм, адекватно виражати емоції та взаємодіяти в різних соціальних ситуаціях. Саме ці аспекти є важливим підґрунтям для використання малих жанрів фольклору як ефективного засобу розвитку мовлення дітей.

Старший дошкільний вік є періодом активного та інтенсивного формування мовленнєвої компетентності. У цей час у дітей спостерігаються значні досягнення у розвитку мовленнєвих умінь і навичок. Одним із ключових показників мовленнєвого розвитку є фонетична сторона мови. До старшого дошкільного віку більшість дітей вже впевнено оволодіває звуковим ладом рідної мови, правильно вимовляючи всі звуки. Вони здатні регулювати на силу голосу, темп мовлення та інтонаційні характеристики, що дозволяє їм передавати різноманітні емоційні стани, зокрема запитання, радість, здивування та інші [44].

Паралельно з розвитком фонетичних навичок у старшому дошкільному віці відбувається значне збагачення лексичного запасу дитини. До кінця дошкільного періоду словниковий фонд дитини налічує тисячі слів, що належать до різних частин мови. Важливим аспектом лексичного розвитку є не лише кількісне збільшення словника, а й його якісне збагачення. Діти активно засвоюють синоніми та антоніми, оволодівають багатозначними словами, набувають уміння розуміти переносне значення слів, порівнювати їх і використовувати в різних комунікативних ситуаціях. Таким чином, розвиток словникового запасу характеризується не тільки розширенням кількості слів, але й поглибленням розуміння їхнього лексичного значення та контекстуального використання.

Одночасно з лексичним збагаченням у дітей старшого дошкільного віку відбувається активне формування граматичної будови мовлення. Вони опановують складні граматичні конструкції, навчаються узгоджувати слова у реченні за родом, числом і відмінками, формувати різні типи речень. У мовленні дітей спостерігається не лише збільшення кількості простих поширених речень, але й активне використання складносурядних та складнопідрядних конструкцій. Формується критичне ставлення до власних граматичних помилок, що відображає розвиток мовного самоконтролю та усвідомлення правил граматики. Діти поступово навчаються не лише правильно будувати речення, а й застосовувати граматичні норми у різних

комунікативних ситуаціях, що є важливим компонентом формування їхньої мовної компетентності [6].

Однією з найважливіших особливостей мовлення дітей старшого дошкільного віку є розвиток зв'язного мовлення. У цей період діти активно опановують різні типи текстів, зокрема описи, оповідання, міркування та невеликі розповіді на основі власного досвіду. Під час створення текстів відбувається вдосконалення навичок використання різних засобів логічного та смислового зв'язку між словами, реченнями та частинами висловлювання, що забезпечує чітку та послідовну передачу думки.

Незважаючи на значні досягнення більшості дітей у мовленнєвому розвитку, індивідуальні особливості кожної дитини можуть призводити до певних відхилень від загальноприйнятих норм. Типовими труднощами є фонетичні порушення, зокрема неправильна вимова окремих звуків, а також складності з інтонацією та ритмікою мовлення. Граматична структура висловлювань також може містити помилки, особливо в утворенні складних відмінкових форм, узгодженні слів у реченні та побудові складносурядних і складнопідрядних конструкцій.

Крім того, деякі діти можуть відчувати труднощі у формуванні зв'язного мовлення, що проявляється в обмеженому словниковому запасі, труднощах встановлення логічних зв'язків між реченнями, недостатній деталізації опису подій та вражень. У таких випадках особливо важливим є систематичне застосування педагогічних прийомів і матеріалів, які стимулюють мовленнєву активність, розширюють словниковий запас та формують уміння будувати висловлювання логічно і послідовно [3].

У старшому дошкільному віці спостерігається інтенсивний розвиток комунікативних навичок. Діти все активніше включаються у діалогічне спілкування, демонструючи здатність підтримувати бесіду, формулювати власні думки та адекватно реагувати на висловлювання співрозмовників. Вони вміють ставити уточнювальні запитання, доповнювати та коригувати відповіді інших учасників діалогу, висловлювати згоду або незгоду, а також

модулювати інтонацію і темп мовлення залежно від комунікативної ситуації. Характер діалогічного мовлення дітей значною мірою залежить від складності комунікативних завдань, контексту спілкування та наявності мовної підтримки з боку дорослих.

Паралельно з розвитком діалогічного мовлення відбувається удосконалення монологічних висловлювань. Старші дошкільники опановують різні типи зв'язного мовлення, включаючи опис, оповідання та елементи міркування. Вони здатні будувати докладні й послідовні висловлювання, спираючись як на наочні матеріали, так і на власний досвід. Водночас поступово ускладнюється синтаксична структура мовлення: зростає кількість складних речень, зокрема складносурядних і складнопідрядних конструкцій [4].

У значної частини дітей ці мовленнєві навички залишаються нестійкими та потребують систематичного розвитку, зокрема:

- недостатня деталізація висловлювань – діти часто опускають важливі деталі, обмежено використовують прикметники та дієслова;
- складнощі у побудові логічних зв'язків між реченнями – порушення послідовності викладу, повторення одних і тих же слів;
- обмежений лексичний запас – використання однотипних слів та виразів;
- труднощі у доборі засобів мовної виразності – нерідко неефективне використання інтонації, міміки та жестів.

На розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку впливає низка факторів:

- сімейне середовище – рівень мовної культури батьків, наявність книг та мовленнєвих ігор, які стимулюють розвиток мовлення;
- дошкільний заклад – якість мовленнєвого виховання, різноманітність завдань, спрямованих на формування комунікативної компетентності;

- індивідуальні особливості дитини – темперамент, пізнавальні здібності, рівень мотивації до спілкування та навчання [5].

Таким чином, розвиток комунікативних навичок у старшому дошкільному віці є комплексним процесом, що поєднує формування фонетичних, лексичних, граматичних і зв'язних мовленнєвих умінь та залежить від зовнішніх і внутрішніх факторів розвитку дитини.

Діти старшого дошкільного віку часто мають труднощі під час конструювання власних висловлювань. Вони можуть відчувати складнощі у визначенні найважливіших фактів, організації матеріалу в логічній послідовності, а також у використанні різноманітних мовних засобів для точного і виразного висловлення своїх думок. Глибоке розуміння цих особливостей дає педагогам змогу розробляти індивідуальні траєкторії розвитку мовлення для кожної дитини та створювати сприятливе середовище, яке стимулює формування зв'язного мовлення.

Комунікативний підхід у розвитку усного зв'язного мовлення дошкільників передбачає орієнтацію на ті види мовленнєвої діяльності, які є найбільш актуальними для подальшого навчання. Особлива увага приділяється формуванню умінь будувати розгорнуті відповіді, переказувати тексти, складати розповіді за сюжетними картинками або аналогіями. Цей підхід передбачає створення комунікативного середовища, яке стимулює активну мовленнєву діяльність дітей і сприяє засвоєнню мовних норм і правил через природне спілкування. Використання різноманітних форм роботи та інтерактивних методів навчання дозволяє зробити процес розвитку мовлення цікавим, мотивуючим і максимально ефективним [12].

Робота над формуванням зв'язного мовлення дошкільників здійснюється на основі загальнодидактичних принципів, що забезпечують системність і результативність навчального процесу. Зокрема, важливим є принцип послідовності та систематичності, який передбачає поступове ускладнення завдань та введення нового матеріалу. При цьому обов'язково враховуються вікові та психологічні особливості дітей, адаптуючи навчальні

завдання до їхніх можливостей та інтересів. Також ключовим є принцип активізації навчальної діяльності, який створює умови для самостійного пошуку рішень, розвитку навичок аналізу, узагальнення та формування висновків, що сприяє всебічному розвитку мовленнєвої компетентності дітей.

Протягом свого життя дитина здійснює різні види діяльності, у процесі яких набуває знань та розвиває психіку. Проте навчання буде ефективним лише за умови, що дитина сама виступає активним суб'єктом пізнавальної діяльності. Одним із ключових чинників пізнавальної діяльності є психічна активність, яка поступово трансформується в пізнавальну активність. Психологи визначають її як потребу дитини пізнавати довкілля, суспільні відносини та себе.

І. Товкач акцентує увагу на важливості формування пізнавальної активності у старших дошкільників через мовленнєву діяльність: «Пізнавальна активність стимулювалася введенням під час мовленнєвих занять, фольклору та авторських казок, унаочнення матеріалу, ігрових та проблемних ситуацій, елементарних евристичних бесід, експериментування, використання прийому запитань, відсторонення, тобто показу нового, несподіваного, важливого у звичайному й повсякденному, стимулювання до словесної творчості (створення дітьми казок)» [40]; Т. Ткачук розглядає пізнавальну активність як важливий аспект розвитку дошкільників [42]; В. Суржанська досліджувала творчі завдання як засіб формування пізнавальної активності старших дошкільників [38]. З праць науковців випливає, що пізнавальна активність є важливою ознакою розвитку дошкільника, допомагає дитині вступати в життєво необхідні взаємодії з довкіллям та людьми, сприяє розвитку розумових здібностей, самостійності, ініціативності та творчості, проявляється як потреба дитини в пізнавальній діяльності, активний інтерес до себе, оточуючого світу, людей та предметів, що приносить їй задоволення.

Завдання пізнавальної активності дітей дошкільного віку включають такі складові:

- оволодіння елементарними знаннями про довкілля, природу та суспільні явища;
- формування умінь і навичок розумової діяльності, що сприяють розвитку пізнавальних процесів;
- розвиток відчуттів, сприймання, уяви, пам'яті;
- розвиток допитливості та стійких пізнавальних інтересів.

Розумова діяльність дитини насичена емоціями, які часто домінують над знаннями, формуючи переконаність у сприйнятті світу. Через обмежені знання та емоційність дитина легко піддається впливу, що сприяє якісній перебудові пізнавальних процесів – пам'яті, уваги, уяви та мислення. У дошкільному віці увага дітей нестійка, особливо щодо незмінних об'єктів. Використання образної мови, ілюстрацій та фольклорних матеріалів допомагає ефективно утримувати увагу.

Питання розвитку пам'яті у дітей дошкільного віку активно досліджувалися вітчизняними психологами. Зокрема, А Харченко вивчала психологічні особливості пам'яті дошкільників, зокрема в умовах різних видів діяльності, також розробила рекомендації для психологів та вихователів щодо вивчення та розвитку пам'яті у дітей цього віку [45]. Пам'ять дошкільника розвинена насамперед у наочно-образній формі. Відтак поступово набуває словесно-логічного характеру під впливом навчання. Розвивати пам'ять допомагають спеціальні ігри, вправи, вірші та фольклорні твори, зокрема пісні. Особливістю пам'яті дітей є легкість запам'ятовування інформації, що справляє сильне враження.

Уява є ключовим психічним процесом, що забезпечує творче мислення та створення нових образів. Проявляється у наочних, яскравих та емоційно насичених образах, які легко формуються за допомогою усної народної творчості. Мислення дітей дошкільного віку переважно образне, але абстрактне мислення стає можливим при використанні конкретних прикладів та міцних знань.

Інтелектуальні процеси дошкільника розвиваються поступово разом із засвоєнням загально-пізнавальних умінь: аналізу, синтезу, абстрагування, узагальнення. Це дозволяє дитині виявляти закономірності у довкіллі та проникати в сутність явищ.

Дошкільний вік – період формування особистості та розвитку поведінкових механізмів. У цей час активно розвивається мовлення, що стає інструментом мислення. Діти вчаться порівнювати об'єкти, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, формулювати та виражати власні думки. Усна народна творчість є ефективним засобом розвитку мислення, словникового запасу та мовленнєвої компетентності.

Пізнавальна діяльність дітей включає говоріння та слухання-розуміння. Говоріння – продуктивний процес вираження думки та спілкування, слухання – сприйняття мовлення іншого учасника. Навчально-мовленнєва діяльність формує мовленнєві навички та вміння, необхідні для різних видів пізнавальної діяльності, сприяє активізації мовлення та розвитку внутрішньої мовної діяльності.

Навчальна діяльність дошкільника є одним із видів пізнавальної діяльності, спрямованої на самостійний пошук знань, оцінювання результатів та формування нових пізнавальних дій, що забезпечує високий рівень пізнавальної активності, готовність до шкільного навчання та розвиток особистості.

Дошкільний вік є періодом формування емоційно-вольової сфери. Джерелом емоційних переживань дитини є діяльність і спілкування з оточенням. Усна народна творчість сприяє розвитку глибоких та стійких емоцій, моральних почуттів, формуванню самосвідомості та особистісної поведінки. Гра як вид діяльності допомагає розвивати вольові якості, соціальні навички та самоконтроль.

Фольклорні твори знайомлять дітей із культурою, традиціями, звичаями, сприяють розвитку національної свідомості та особистісного становлення. Ознайомлення з народною творчістю у дошкільному віці

зкладає базу для формування характеру, моральних цінностей та готовності до взаємодії з оточуючим світом.

Отже, лінгводидактичні особливості розвитку мовлення старших дошкільників доцільно окреслити так:

- ✓ значне збагачення словникового запасу, засвоєння синонімів, антонімів, багатозначних слів; розвиток контекстного розуміння слів;

- ✓ формування правильних граматичних конструкцій, узгодження слів у реченні за родом, числом і відмінком; освоєння складносурядних та складнопідрядних речень; розвиток мовного самоконтролю;

- ✓ розвиток монологічних (описи, оповідання, міркування) та діалогічних форм мовлення; вдосконалення логічних і смислових зв'язків між словами, реченнями та частинами висловлювання;

- ✓ уміння слухати, розуміти співрозмовника, адекватно висловлювати емоції, модулювати інтонацію та темп мовлення; активна участь у спілкуванні;

- ✓ ефективним є використання усної народної творчості, сюжетних картинок, інтерактивних ігор, творчих та проблемних завдань для розвитку мовленнєвої активності.

Психічні процеси та пізнавальна активність старших дошкільників вирізняються у такий спосіб:

- ✓ проявляється у допитливості, самостійності, ініціативності та інтересі до довкілля, предметів, людей; стимулюється через мовленнєву діяльність, творчі завдання, фольклор, ігрові та проблемні ситуації;

- ✓ переважно наочно-образна, поступово набуває словесно-логічного характеру; розвивається через спеціальні вправи, ігри, вірші, пісні;

- ✓ образне мислення переважає; абстрактне мислення формується через конкретні приклади та знання; сприяє розвитку творчих навичок та мовної активності;

- ✓ аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення; формування загально-пізнавальних умінь, уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки;

✓ розвиток самоконтролю, моральних почуттів, соціальних навичок; вплив мовленнєвої діяльності та фольклору на формування характеру та готовності до взаємодії з оточенням.

Оскільки фольклор становить ефективний засіб розвитку мовлення дошкільників, варто з'ясувати літературознавчі особливості тих його жанрів, які відповідають віковим особливостям дітей. До таких жанрів належать казки, прислів'я, приказки, загадки, потішки, лічилки та невеликі оповідання, що відзначаються ритмічністю, повторюваністю, образністю та доступністю змісту. Ці жанри стимулюють мовленнєву активність, сприяють збагаченню словникового запасу, формуванню граматичних структур, розвитку зв'язного мовлення та логічного мислення. Казки, наприклад, допомагають формувати уяву, розвивати здатність до планування сюжетної лінії та аналізу персонажів, а також сприяють засвоєнню моральних та соціальних норм. Прислів'я та приказки розвивають мовну точність, вчать узагальнювати досвід та використовувати образні вирази у повсякденному спілкуванні. Загадки і лічилки стимулюють увагу, логіку, пам'ять і вміння формулювати запитання та відповідати на них, а потішки через ритм і мелодику сприяють розвитку фонетичних навичок та артикуляційної моторики.

Таким чином, ретельний підбір фольклорних жанрів відповідно до вікових та психологічних особливостей старших дошкільників дозволяє максимально ефективно впливати на розвиток мовлення, пізнавальної активності та комунікативної компетентності дітей.

1.2. Малі жанри усної народної творчості в дошкільній освіті: сутність, класифікація та функції

Малі жанри усної народної творчості (прислів'я, приказки, загадки, колискові, лічилки, скоромовки тощо) є невід'ємною складовою української культурної спадщини та ефективним засобом розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Їхня лаконічність, ритмічність, образність і емоційна

насиченість роблять такі твори надзвичайно привабливими й доступними для сприймання дітьми, а також стимулюють мовленнєву активність і творчу уяву.

«Фольклор (з англ. folk – народ, lore – наука) – народна мудрість, усна народна творчість» [27, с. 648].

У дошкільній освіті використання малих фольклорних жанрів сприяє не лише збагаченню словникового запасу, формуванню граматичної правильності мовлення та розвитку фонематичного слуху, а й вихованню національної самосвідомості, прищепленню морально-етичних цінностей. Саме завдяки фольклору діти опановують основи комунікативної культури, вчаться виражати власні думки та емоції, розвивають пам'ять і увагу.

Особливістю дитячого фольклору є його спрямованість на сприйняття й емоційні потреби наймолодших слухачів та читачів. Тексти, створені для дітей, містять глибокий виховний потенціал, адже через прості та зрозумілі образи народної поезії наші предки передавали дітям знання про навколишній світ, основи моральних цінностей, традиції та культуру рідного краю. Такі твори формували у дітей чуття краси слова, любов до природи й Батьківщини, закладали основи суспільної поведінки.

За своєю природою дитячий фольклор задовольняє потреби дитини у спілкуванні з дорослими та ровесниками, сприяє розвитку мовлення, фантазії й пам'яті, підтримує емоційний зв'язок із родинним та культурним середовищем; виступає важливим засобом соціалізації, допомагаючи дитині осягати норми співжиття, правила ввічливості та моральні орієнтири, а також забезпечує умови для саморозвитку й набуття практичного життєвого досвіду.

У своїх працях А. Богуш наголошує на важливості використання українського дитячого фольклору, зокрема колискових пісень, скоромовок, лічилок, загадок, прислів'їв та приказок як ефективного засобу розвитку мовлення дошкільників. Науковиця зазначає, що ці жанри сприяють збагаченню словникового запасу, розвитку фонетичних та граматичних

навичок, а також формуванню комунікативної компетентності дітей. Зокрема, у програмі «Навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах національних спільнот» А. Богуш акцентує увагу на важливості впровадження фольклорних жанрів у навчальний процес, зазначаючи, що вони є невід'ємною частиною мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку [2].

Крім цього, у колективній праці «Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах» А. Богуш разом з колегами розглядає методи та прийоми використання фольклору для розвитку мовлення дітей, підкреслюючи його значення для формування мовленнєвої компетентності [7].

О. Свінцова підкреслює, що малі жанри фольклору, зокрема колискові пісні, скоромовки, лічилки, заклички, загадки, утішки, є ефективними засобами розвитку мовлення дошкільників. Педагогиня зазначає, що ці жанри сприяють збагаченню словникового запасу, розвитку дикції, інтонаційної виразності та формуванню звукової культури мовлення [36].

Г. Ватаманюк стверджує, що український дитячий фольклор є важливим засобом мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Науковиця наголошує на значущості використання фольклорних жанрів у педагогічній практиці для формування мовленнєвої компетентності та розвитку особистості дитини [10].

До малих жанрів дитячого фольклору належать прислів'я, приказки, загадки, лічилки, скоромовки, жартівливі пісеньки та інші короткі, емоційно насичені твори. Ці жанри вирізняються ритмічністю, яскравою образністю й доступністю, завдяки чому ефективно впливають на мовленнєвий, інтелектуальний і моральний розвиток дошкільників.

Відповідно до програмових вимог у дошкільних закладах України, особливу увагу приділяють малим жанрам українського фольклору як ефективному засобу розвитку мовлення дітей.

Прислів'я та приказки – короткі, афористичні вислови, що містять народну мудрість та моральні настанови. Прислів'я та приказки є одними з найдавніших і найпоширеніших жанрів усної народної творчості. Їхні записи можна знайти у численних джерелах, починаючи з давніх писемних пам'яток Київської Русі. Ці жанри становлять собою стійкі афористичні вислови, які в точній і стислій формі відображають спостереження за життєвими явищами, реаліями дійсності, людськими вчинками та характером людей. Прислів'я і приказки формувалися на основі народних спостережень за довкіллям і відзначаються влучністю, точністю та узагальненістю думки, відображають світогляд народу, його багатовіковий досвід і є своєрідною скарбницею народної мудрості. У народі ці твори іноді називають приповідками, а їхньою найдавнішою назвою є «притчі», оскільки узагальнюють народний досвід і несуть у собі правила поведінки, якими людина керується у повсякденному житті. Здебільшого прислів'я та приказки не просто констатують факти, а радше рекомендують або застерігають, схвалюють чи засуджують, адже за ними стоїть авторитет попередніх поколінь.

Прислів'я та приказки, хоч належать до одного жанру, мають певні структурні відмінності. Прислів'я – це завершені за змістом вислови, граматично та інтонаційно оформлені судження, часто у формі складного речення, наприклад: *«Є в глечичку молоко, та голова не влізе»*. Приказка – це простий, образний вислів, який дає влучну характеристику явищам, людям чи їхнім вчинкам, наприклад: *«Гнатися за двома зайцями»*. Якщо прислів'я повністю висловлює думку, то приказка зазвичай виражає її частково і може входити до складу прислів'я.

Прислів'я та приказки відображають соціальні аспекти життя, нерівність, багатство й бідність, наприклад: *«Гроші йдуть до багатого, а злидні – до бідного»*. У них прості люди постають носіями чесності та справедливості, а кривду творять багатії або посадові особи. Часто у творах зустрічаються персонифіковані образи: Правда, Кривда, Біда, Злидні, Горя. Використовується народна символіка та алегорія, а також порівняння рис

тварин і птахів із людськими якостями: вовк – жорстокість, заєць – боязкість, лисиця – хитрість, свиня – нахабство; орел і сокіл – сила, сойка – говірливість, ворона – крикливість.

Прислів'я та приказки невіддільні від життя народу, відображають його розум, естетичні почуття, духовний світ і мораль. Це велике народне багатство, яке треба берегти та передавати з покоління в покоління.

З прислів'ями та приказками багато спільного мають загадки. Обидва жанри вирізняються метафоричністю, лаконічністю та точністю вислову. Загадки у завуальованій, алегоричній формі описують предмет чи явище, ставлячи завдання відшукати його первісне значення. Слово «загадка» походить від «гадати», тобто думати. Через загадки народ проявляє спостережливість, здатність до цікавих порівнянь і зіставлень. Наприклад, мороз у загадках називають «квітникарем», рукавичку – «хатинкою», а моркву – «дівчиною з пишною косою».

Загадки – креативні питання, що стимулюють логічне мислення та мовленнєву активність дітей. Загадки вчать дітей зіставляти життєві явища за схожістю або спорідненістю. Основні ознаки загадок: конкретність теми, лаконізм, сконцентрованість думки, стійкість традиції та висока образність. Образність у загадках пов'язана з реальним життям і побутом народу, що робить їх доступними для сприйняття дошкільниками.

Використання загадок сприяє розвитку мислення, мовлення та уваги дітей. Щоб відгадати загадку, дитина повинна зрозуміти питання та дати відповідь, що активізує процес мислення і формує інтелектуальні навички. Історично вміння відгадувати загадки вважалося ознакою розуму та мудрості. Загадки є «золотими зернятами» народної мудрості, які формують високі естетичні смаки.

Як дидактичний інструмент загадки можуть виконувати роль проблемного завдання, стимулюючи дітей до пізнання навколишнього світу. Відгадування загадок розвиває всі психічні процеси: мислення, пам'ять, уяву, сприйняття та узагальнення. Вони також виконують діагностичну функцію

для вихователів, допомагаючи оцінити спостережливість, кмітливість і рівень розвитку творчого мислення дітей.

Основні ознаки загадки: хитромудрий опис, який треба розшифрувати; опис у формі запитального речення; чіткість і лаконізм; ритмічність.

Навчання дітей складанню загадок формує спостережливість і здатність бачити предмети та явища з різних боків – у кольорах, звуках, русі та змінах. Це створює основу для легкої та творчої діяльності з вигадування загадок.

У сучасному дошкільному закладі загадки широко використовуються як захопливий і дидактичний засіб навчання та організації дозвілля. Відгадування загадок активізує словник дітей, розвиває здатність виділяти суттєві ознаки предметів, формує допитливість і інтерес до рідної мови, а також почуття гумору і творчий підхід до вирішення завдань. Загадки можна використовувати під час прогулянок, ігор і навіть у повсякденному побуті, що сприяє розвитку логічного мислення та мовленнєвої компетентності дітей. Складання власних загадок допомагає дітям говорити образно, бачити схожість між різними предметами та відкривати знайоме у новому світлі. Загадки сприяють всебічному розвитку особистості та формуванню інтелектуальних, мовленнєвих і когнітивних навичок дошкільника.

Скоромовки – ритмічні та звуково насичені вирази, що сприяють розвитку фонетичної культури мовлення. Найчастіше мають ритмізовану форму прози, іноді римовану, і переважно призначена для дітей. Розважальний характер скоромовок сприяє практичному розвитку мовних органів та навичок правильної вимови. Особливістю цього жанру є те, що основна увага зосереджена не на змісті, а на звуковому оформленні. Голосні та приголосні звуки розташовані так, щоб вимова була складною, створюючи своєрідну «гру звуків». Скоромовки ритмічні, легко запам'ятовуються і широко використовуються для корекції дефектів мовлення.

Лічилки – короткі віршовані тексти, які використовуються в ігрових ситуаціях для розвитку ритмічного почуття та мовленнєвої пам'яті. Лічилка – це малий жанр усної народної творчості, короткий римований віршик обсягом від п'яти до десяти рядків, який використовують під час ігор для розподілу ролей чи визначення черговості учасників. Її виконання відбувається у визначеній послідовності, а в основі багатьох текстів лежить процес лічби.

Колискові пісні – це один із найдавніших і найзворушливіших жанрів українського дитячого фольклору, призначений для заспокоєння немовляти та створення емоційно теплої атмосфери під час засинання. Їхній зміст простий і зрозумілий, а мелодія лагідна та ритмічна, що сприяє формуванню у дитини почуття безпеки та любові. У колискових переважають лагідні зменшувальні слова, повтори та ритмічні побудови, що полегшують сприйняття мови. Як зазначає Н. Гавриш, колискова не лише заспокоює малюка, а й закладає основи естетичного та морального виховання, виступає першим кроком до опанування рідної мови. Таким чином, колискові пісні є не лише засобом розради, а й важливим педагогічним інструментом у розвитку мовлення та емоційного світу дошкільників.

Заклички – це короткі ритмічні твори, звернені до природних явищ, сил природи або уявних персонажів, у яких діти висловлюють прохання, побажання чи надію на зміни у навколишньому середовищі. Найчастіше заклички пов'язані зі зміною пір року, погодними явищами (дощем, сонцем, вітром). Заклички виконували не лише ігрову функцію, а й відображали давні вірування та магічне мислення українців. У роботі з дошкільниками заклички допомагають розвивати образне мислення, збагачувати словниковий запас та відчуття ритму.

Забавлянки – це веселі, жартівливі віршовані твори або короткі пісеньки, які виконують під час ігор з малюками. Їхня мета – розважити дитину, підтримати емоційний контакт з дорослим, створити атмосферу радості й безтурботності. Забавлянки можуть супроводжуватися рухами,

танцями чи простими іграми, що сприяє розвитку дрібної та загальної моторики, координації та уваги.

Ці жанри активно використовуються в освітньому процесі, зокрема в рамках програми «Українське дошкілля» [34], яка орієнтує педагогів на систематичне ознайомлення дітей з українським фольклором, розвиток мовлення та емоційно-ціннісної сфери. Вони сприяють формуванню мовленнєвої компетентності, розвитку творчих здібностей, збагаченню словникового запасу та прищепленню любові до рідної культури й традицій.

Крім того, використання малих жанрів фольклору забезпечує створення емоційно комфортного середовища, зміцнює комунікативні навички та допомагає формувати соціально-моральні якості. Зокрема, у програмі зазначено, що діти повинні:

- знати та використовувати різноманітні фольклорні жанри, такі як віншування, колядки, гаївки, щедрівки, народні ігри;
- уміти розрізняти та впізнавати жанри малих поетичних форм, зокрема українську народну пісню, прислів'я, забавлянки, загадки, скоромовки, мирилки, заклички;
- розуміти зміст та емоційне забарвлення фольклорних текстів, відтворювати їх у мовленні;
- виявляти інтерес до культурної спадщини, ініціювати ігри та мовленнєві вправи, використовуючи фольклорні тексти;
- відображати почуте у творчих висловлюваннях, інсценізаціях, малюнках та художніх іграх.

Практичне впровадження малих фольклорних жанрів передбачає:

- використання забавлянок та закличок під час рухливих ігор та ранкових зустрічей для створення позитивного настрою й згуртування групи;
- включення колискових пісень та мирилок у музичні та театралізовані заняття, що розвиває емоційну чутливість та виразність мовлення;

- застосування загадок і прислів'їв як мовленнєвих вправ для розвитку логічного мислення, кмітливості та словникового запасу;
- організацію тематичних свят, народознавчих куточків та інтегрованих занять, які допомагають пов'язати усну народну творчість із пізнавальною та ігровою діяльністю;
- стимулювання дітей до створення власних коротких римованих текстів, імпрровізацій та малих форм, що розвиває креативність та відчуття ритму.

Використання фольклору у щоденній роботі вихователя не лише урізноманітнює заняття, а й виконує важливу виховну функцію – формує у дітей почуття національної ідентичності, ціннісне ставлення до традицій та повагу до культурної спадщини українського народу.

Малі фольклорні жанри українського фольклору багаті на виражальні засоби, мають низку функцій. У табл. 1.1 представлено функції малих жанрів фольклору.

Табл. 1.1

Функції малих жанрів фольклору

Жанр	Функції				
	Художня (естети- чна)	Освітня (пізнаваль- на)	Виховна	Комуніка- тивна	Ігрова

При- слів'я, приказка	Розвивають образність, яскравість і виразність мовлення; ознайомлюють дітей із красою слова та ритмом мовлення	Допомагають усвідомлювати загальні життєві принципи; ознайомлюють з основами моралі, правил поведінки та закономірностями навколишнього світу	Формують моральні цінності, вчать співчуттю, ввічливості, дружбі та взаємоповазі; передають досвід поколінь	Використовуються у бесідах, діалогах, обговореннях; сприяють розвитку мовленнєвої активності та умінню висловлювати думки	Застосовуються у мовних іграх, рольових іграх та колективних завданнях для розвитку мовлення і взаємодії між дітьми
--------------------------------------	--	---	---	---	---

табл. 1.1

Загадки	Розвивають уяву та образне мислення; ознайомлюють із метафорами, порівняннями, образними висловами; сприяють емоційному сприйняттю мови	Сприяють пізнанню навколишнього світу (природа, предмети, явища); розвивають логічне мислення та спостережливість; збагачують словниковий запас	Містять моральні або повчальні елементи; виховують уважність, кмітливість у дітей	Використовуються у спілкуванні з дорослими та ровесниками; стимулюють діалог, уміння задавати запитання та відповідати	Активно застосовуються в ігрових формах: відгадування загадок, змагання, рольові ігри; сприяють інтерактивній взаємодії
----------------	---	---	---	--	---

Скоро- мовки	Розвивають ритміку та мелодику мовлення; тренують артикуляцію та виразність; ознайомлюють дітей із звуковими особливостями мови	Покращують фонетичну правильність мовлення; сприяють розвитку слухового сприймання та відчуття звукових закономірностей	Можуть виховувати наполегливість, терпіння, увагу та старанність під час тренувань; формують позитивне ставлення до навчання через гру	Використовуються у колективних вправах для розвитку взаємодії дітей; стимулюють мовну активність під час повторення	Виконуються у вигляді змагань або ігрових вправ на швидкість, ритм чи точність; роблять процес навчання цікавим та інтерактивним
-------------------------	---	---	--	---	--

табл. 1.1

Лічилки	Розвивають ритмічність мовлення, мелодику та звучання слів; ознайомлюють дітей із музичністю мови	Сприяють засвоєнню чисел, послідовності; допомагають орієнтуватися у просторово-часових взаємозв'язках; збагачують словниковий запас	Формують навички співпраці та взаємоповаги у групових іграх; виховують уважність та послідовність у діях	Використовуються у спільних іграх та завданнях для стимулювання взаємодії між дітьми; сприяють розвитку мовної активності	Основна функція – організація рухливих ігор
----------------	---	--	--	---	---

Колиско- ві	Розвивають музикальність, ритмічність і мелодику мовлення; привчають дітей до краси слова, інтонації та емоційної виразності	Допомагають засвоювати нові слова та вирази; формують слухове сприймання, увагу та пам'ять; ознайомлюють із елементами навколишнього світу через тексти пісень (природа, тварини, побут)	Сприяють формуванню емоційної прив'язаності до дорослого; виховують почуття безпеки, спокою, турботи; закладають моральні та культурні цінності	Стимулюють взаємодію між дитиною і дорослим; сприяють розвитку мовленнєвої активності у формі спільного співу або повторення слів	Можуть включати елементи рухових ігор під час виконання; створюють позитивну емоційну атмосферу, залучають дітей до взаємодії через гру
------------------------	--	--	---	---	---

табл. 1.1

Заклички, забавлянки	Розвивають ритм, мелодику і виразність мовлення; ознайомлюють дітей із красою звукових ігор, римуванням та алітераціями; стимулюють уяву	Ознайомлюють із природними явищами, предметами, побутом; сприяють розвитку логічного та асоціативного мислення; збагачують словнико-	Виховують уважність, співпрацю, здатність дотримуватися правил гри; формують емоційні та моральні установки	Сприяють розвитку мовлення, діалогів і взаємодії з дорослими та ровесниками; мотивують дітей висловлюватися під час гри	Основна функція – організація рухливих ігор, колективних вправ та інсценізацій; стимулюють активну участь, координацію
-----------------------------	--	--	---	---	--

		вий запас			рухів і співпра- цю
--	--	-----------	--	--	---------------------------

Отже, малі жанри усної народної творчості – прислів'я, приказки, загадки, скоромовки, лічилки, колискові, заклички, забавлянки та інші — є важливою складовою української культурної спадщини і виконують функцію ефективного засобу розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Завдяки лаконічності, ритмічності, образності та емоційній насиченості ці твори сприяють розвитку словникового запасу, фонетичної культури, інтонаційної виразності, граматичної правильності мовлення, а також формуванню логічного та образного мислення дітей. Використання малих фольклорних жанрів у дошкільній освіті забезпечує не лише мовленнєвий розвиток, а й сприяє вихованню морально-етичних цінностей, національної самосвідомості, емоційної чутливості, творчих здібностей та комунікативних навичок дітей. Фольклорні тексти, створені для дітей, мають глибокий виховний потенціал: вони знайомлять з культурними традиціями, формують почуття естетики, любов до рідного слова, природи та Батьківщини, закладають основи суспільної поведінки та соціальної взаємодії. Малі жанри виконують різні функції: художню, пізнавальну, виховну, комунікативну та ігрову, що робить їх універсальним інструментом для реалізації освітніх програм, зокрема «Українське дошкілля». Практичне застосування фольклору у навчально-виховному процесі передбачає інтеграцію в ігрові, музичні, театралізовані та мовленнєві заняття, стимулює дітей до створення власних римованих текстів, імпрровізацій і мовленнєвих вправ, що розвиває креативність, ритм і мовну активність. Малі жанри українського дитячого фольклору є не лише засобом мовленнєвого розвитку, а й потужним педагогічним інструментом для формування всебічно розвиненої, культурно та емоційно свідомої особистості дошкільника.

РОЗДІЛ 2.

МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ ВИКОРИСТАННЯ МАЛИХ ЖАНРІВ ФОЛЬКЛОРУ ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Сучасний стан використання малих жанрів фольклору у практиці дошкільної освіти

Малі жанри українського фольклору відіграють важливу роль у сучасній дошкільній освіті як ефективні засоби розвитку мовлення, мислення, творчих та соціальних навичок дітей. Ритмічність, образність та емоційна насиченість цих текстів забезпечують доступність для сприйняття та стимулюють мовленнєву активність і уяву дітей [34; 35].

Сучасні освітні програми, зокрема «Українське дошкілля», передбачають систематичне ознайомлення дітей із малими жанрами фольклору. Зорієнтовані на формування мовленнєвої компетентності, емоційної чутливості та пізнавальної активності. Діти повинні:

- знати та використовувати різні фольклорні жанри у мовленнєвих іграх, піснях, театралізаціях;
- розпізнавати та відтворювати жанри малих поетичних форм;
- розуміти зміст і емоційне забарвлення фольклорних текстів;
- проявляти інтерес до культурної спадщини та використовувати її у творчій діяльності [34; 2].

Практика сучасних дошкільних закладів демонструє широкий спектр застосування малих жанрів: під час ранкових зустрічей, музичних та театралізованих занять, ігор, прогулянок та святкових заходів. Вони сприяють збагаченню словникового запасу, розвитку фонетичних і граматичних навичок, логічного та образного мислення, формуванню ритмічного почуття, уваги, пам'яті та креативності [35; 9; 8].

Наукові дослідження підтверджують ефективність використання фольклорних жанрів у педагогічній практиці. А. Богуш зазначає, що колискові, загадки, скоромовки, прислів'я та приказки сприяють формуванню комунікативних навичок дітей [2; 8]. О. Свінцова підкреслює, що заклички, забавлянки розвивають ритміку, мовну виразність та увагу [36], а Г. Ватаманюк акцентує на значущості дитячого фольклору для формування мовленнєвої компетентності та особистісного розвитку дошкільника [9].

Науковці та методисти-практики пропонують цілий спектр методів і технологій для використання малих жанрів фольклору у розвитку мовлення дошкільників.

Ігрові технології є основною для залучення дошкільників до фольклору, оскільки забезпечує активне відтворення текстів, ритму, інтонацій та рухів. А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик зазначають, що через гру діти не лише запам'ятовують тексти колискових, скоромовок, загадок, прислів'їв та приказок, а й розвивають фонетичні, граматичні та комунікативні навички [2; 7]. Рольові ігри, інсценізації, мовні вікторини та рухливі ігри з римованими текстами стимулюють мовленнєву активність, увагу, пам'ять та творчу уяву дошкільників.

Особливістю ігрової технології є її інтегративний характер: поєднання навчальних, виховних та розвивальних завдань, забезпечення емоційного залучення дітей та формування позитивного ставлення до рідної мови і культури. Такий підхід дозволяє адаптувати зміст фольклору до вікових особливостей дітей і сприяє розвитку мовленнєвої компетентності в природній, доступній та цікавій формах.

Рухливі ігри зі скоромовками. Діти повторюють скоромовку одночасно з рухами: стрибки, кроки, обертання, підняття рук. Така вправа тренує артикуляційний апарат, розвиває ритмічність і координацію, а також сприяє запам'ятовуванню тексту: «*Летів Левеня Левом по леваді, ловив Лисицю*» – одночасно виконуються відповідні рухи.

Інсценування прислів'їв і приказок. Діти обирають прислів'я або приказку та відтворюють її зміст у вигляді міні-театралізації. Це розвиває усне мовлення, логіку, увагу та соціальні навички, адже необхідно домовлятися про ролі та дії: прислів'я *«Щоб зловити рибу, треба намочити ноги»* можна показати через гру: хто «працює», той «ловить рибку».

Загадкові ланцюжки. Вихователь загадує першу загадку, а діти відповідають та самі пропонують наступну, створюючи «ланцюжок». Це сприяє розвитку мислення, словникового запасу та уміння будувати діалог: *«Що висить на гілці, а не птах?»* – *«Яблуко»*. Далі дитина загадує свою загадку.

Лічилки та ритмічні вправи. Лічилки використовують для організації ігор у колі, вибору ролей, створення черговості. Вони допомагають розвивати пам'ять, ритмічне відчуття та швидкість мовлення: лічилка *«Раз, два, три – виходь ти!»* використовується для вибору ведучого в грі.

Заклички та забавлянки під час прогулянки. Під час рухливих ігор на свіжому повітрі діти повторюють заклички, забавлянки, що стимулює ритмічність мовлення, концентрацію уваги та комунікативну активність: закличка *«Іде дощ, кап-кап, всіх дощем полле!»* супроводжується відповідними рухами руками та ногами.

Творчі інсценізації колискових. Діти разом із вихователем створюють маленькі постановки колискових: використовують іграшки, пантоміму, змінюють інтонацію та темп, що сприяє розвитку емоційного мовлення та уяви: колискова для іграшкового ведмедика, де діти повторюють текст та демонструють міміку і жести.

Музично-ритмічні технології у дошкільній освіті передбачають використання музики, ритму, співу та танцю для розвитку мовлення, слухового сприймання, уваги, пам'яті та емоційної сфери дітей. У поєднанні з малими жанрами фольклору вони стають ефективним засобом формування мовленнєвої компетентності та творчих навичок. Зокрема, лінгводидакт Г. Ватаманюк у статті «Український дитячий фольклор як засіб мовленнєвого

розвитку дітей дошкільного віку» аналізує роль колискових пісень, забавлянок, лічилок у формуванні мовленнєвої компетентності дошкільників [9].

Особливості музично-ритмічних технологій:

– Ритмічне озвучування тексту. Малий фольклор (скорочені віршики, загадки, лічилки) відтворюється під ритм ударів у долоні. Це допомагає дітям сприймати інтонаційні й звукові особливості мови, розвиває артикуляційний апарат і ритмічне відчуття.

– Пісенно-ритмічні вправи. Колискові, заклички, забавлянки співаються під мелодію, що повторюється. Такий підхід розвиває музичний слух, мелодику мовлення, пам'ять та емоційну чутливість: колискова «*Спи, козенятко, спи*» з додаванням рухів рук і легких постукувань по плечах.

– Музично-ритмічні ігри з інструментами. Діти супроводжують спів або декламацію народних текстів простими музичними інструментами: дзвіночками, маракасами, дерев'яними ложками. Це стимулює координацію рухів, слухове сприймання та активність мовлення: декламування забавлянки з синхронним ритмічним акомпанементом.

– Танець і пантоміма. Рухи під мелодію або ритмічний супровід дозволяють дітям виражати зміст фольклорного твору через тіло. Така технологія поєднує мовленнєву активність із моторним розвитком і емоційною експресією: закличка «*Дме вітер, віє*» супроводжується легкими коливаннями рук і обертом тулуба.

– Інтонаційно-ритмічні вправи. Використання темпу, пауз, повторів і варіацій гучності у виконанні колискових, скоромовок, загадок. Це формує правильну інтонацію, виразність мовлення та навички слухового аналізу: відтворення загадки «*Ходить, ходить, а не йде*» з поступовим пришвидшенням темпу.

– Інтегровані музично-ритмічні заняття. Малий фольклор поєднується з ігровими елементами, театралізацією та музикою. Це дозволяє задіяти різні канали сприйняття (зоровий, слуховий, моторний) і стимулює

комплексний розвиток мовлення та мислення: діти інсценують народну пісеньку, використовуючи пантоміму та музичні інструменти.

Театралізований метод у дошкільній освіті передбачає використання драматизації, інсценізацій, рольових ігор та міні-вистав для розвитку мовлення, творчого мислення, емоційної сфери та соціальних навичок дітей. Ці методи дозволяють дітям активно відтворювати сюжети, характери та мовні моделі, що сприяє засвоєнню лексики, граматичних конструкцій та інтонаційної виразності мови.

Особливості театралізованих методів із малими жанрами фольклору:

- Драматизація казок, прислів'їв та приказок. Діти відтворюють події або моральні ситуації казок та приказок через рольові ігри, що формує мовленнєву активність, емоційне вираження та розуміння моральних цінностей.

- Інсценування загадок та лічилок. Загадки та лічилки супроводжуються рухами, жестами або пантомімою, що допомагає засвоїти нові слова, активізує пам'ять і розвиває увагу та логічне мислення.

- Міні-вистави та казкові постановки. Використання колискових пісень, забавлянок, закличок у театралізованих заняттях формує естетичне сприйняття мови, ритміку та інтонаційну виразність, а також сприяє емоційній взаємодії з однолітками та дорослими.

- Рольові ігри з елементами фольклору. Діти виконують різні ролі (тварини, природні явища, казкові персонажі), що стимулює мовлення, розвиває уяву, креативність і здатність до імпровізації.

Інтегроване заняття у дошкільній освіті – це організована навчально-виховна діяльність, яка поєднує кілька видів навчально-пізнавальної, ігрової та творчої діяльності, спрямованих на всебічний розвиток дитини. Його особливістю є комплексне залучення знань, умінь і навичок із різних галузей розвитку: мовного, соціального, емоційного, пізнавального та творчого.

Приклад структури інтегрованого заняття з фольклором:

- Організаційний момент: ранкова лічилка або забавлянка.
- Мовленнєвий розвиток: прислів'я, загадки, скоромовки.
- Музично-ритмічна діяльність: пісні, колискові, ритмічні вправи.
- Художньо-творча діяльність: малювання, аплікації, ліпка.
- Театралізація: розігрування сюжетів із закличок чи прислів'їв.
- Підсумок: обговорення, колискова або заспокійлива забавлянка.

Метод повторів ґрунтується на систематичному багаторазовому відтворенні мовного матеріалу, що сприяє закріпленню правильної фонетичної, граматичної та лексичної форми мовлення; розвитку ритмічного почуття, інтонаційної виразності; формуванню мовленнєвої пам'яті та автоматизації мовних навичок.

Прислів'я та приказки: вихователь промовляє прислів'я повільно, дитина повторює за ним; повторювати кілька разів, поступово збільшуючи швидкість вимови; наприклад: діти повторюють прислів'я у колі, передаючи «мовний м'яч», кожен учасник додає інтонаційні або емоційні варіації.

Загадки: вихователь промовляє загадку, діти повторюють її ритмічно кілька разів; після повторів пропонується відгадати предмет. Наприклад, вправа «Повторюй і відгадай»: діти по черзі повторюють загадку і намагаються дати відповідь.

Скоромовки: вихователь демонструє правильну артикуляцію; діти повторюють скоромовку кілька разів, поступово збільшуючи темп.

Творчий метод дає змогу дітям активно модифікувати фольклорні тексти, проявляючи уяву; розвиває мовленнєву компетентність, інтелект та соціальні навички; інтегруються з ігровими, музично-ритмічними та театралізованими методами; стимулює інтерес до національної культури та народної творчості.

Л. Калмикова підкреслює, що одним із найбільш продуктивних засобів розвитку мовленнєвої компетентності старших дошкільників є дидактична гра, оскільки вона сприяє активному засвоєнню мовних структур та збагаченню словникового запасу дітей [19].

Творчі вправи з прислів'ями та приказками: діти дописують або перефразовують початок прислів'я, наприклад, «*Хто рано встає...*» → «*Хто рано встає, той більше встигає*»; створення власних прислів'їв у групах на задану тему (дружба, допомога, природа).

Творчі вправи з загадками: діти придумують загадки про іграшки, предмети кімнати або тварин; малювання предмета, про який була загадка, а потім розповідь про нього власними словами.

Творчі вправи зі скоромовками: діти складають власні скоромовки з відомих слів або придумують нові; ігрова постановка скоромовки у вигляді короткої сценки або жестів.

Творчі вправи з колисковими: діти вигадують власні колискові для улюбленої іграшки; додавання ритмічних елементів (хлопки, постукування, помаху руками) до відомої колискової.

Творчі вправи з лічилками: створення нових лічилок на основі ігор, які діти люблять; ігрова вправа «лічилка-рух»: діти вигадують рухи для кожного числа, а потім повторюють разом.

Аудіо- та відеотехнології відіграють важливу роль у формуванні мовленнєвої компетентності та розвитку творчих здібностей дітей, адже дозволяють поєднувати традиційні форми роботи з фольклором – колисковими, загадками, прислів'ями, приказками, скоромовками та забавлянками – із сучасними мультимедійними засобами, створюючи інтерактивне, емоційно насичене навчальне середовище. Використання аудіо- та відеоматеріалів стимулює слухове сприймання, увагу, пам'ять, ритмічне почуття, а також сприяє активному відтворенню текстів, інтонацій, ритму та рухів, що особливо важливо для розвитку фонетичної культури мовлення у дошкільників.

Аудіозаписи колискових, скоромовок, загадок та прислів'їв дозволяють дітям багаторазово слухати твори, виділяти фонетичні та ритмічні особливості, правильно вимовляти звуки, відтворювати інтонацію та темп мовлення. У процесі прослуховування та повторів діти активно

включаються у мовленнєву діяльність, формують словниковий запас, покращують граматичну правильність висловлювань і розвивають уяву. Крім того, аудіоматеріали створюють позитивне емоційне забарвлення занять, підвищують інтерес дітей до рідної мови та культури, забезпечують умови для емоційного залучення та творчої активності.

Відеоматеріали, своєю чергою, допомагають наочно демонструвати зміст фольклорних творів, ілюструвати поведінку персонажів, показувати артикуляцію, жестикуляцію та міміку, що сприяє розвитку невербальної комунікації та мовленнєвої виразності. В інтеграції з театралізованими іграми та інсценізаціями відеозаписи дозволяють створювати сюжетні вправи, під час яких діти відтворюють діалоги, виконують ролі та імпровізують, розвиваючи логічне, образне та критичне мислення.

Основні напрями застосування аудіо- та відеотехнологій:

- Аудіозаписи фольклорних творів – колискові, загадки, пісні, прислів'я та приказки. Діти слухають записи, повторюють за диктором, визначають ритм, інтонацію, емоційне забарвлення, що стимулює розвиток слухового сприймання та фонематичного слуху.
- Відеопрезентації та мультфільми з елементами фольклору – допомагають візуалізувати зміст творів, розвивати уяву та увагу, демонструють правильну артикуляцію та жестикуляцію.
- Інтерактивні аудіо- та відеоігри – інтегрують навчальні та розвивальні завдання, стимулюють активну мовленнєву діяльність через повтори, ритмічні вправи та театралізації.
- Метод повторів із записами – діти багаторазово прослуховують або переглядають уривки фольклору, що сприяє автоматизації мовних структур, покращенню запам'ятовування та розвитку граматичних і лексичних навичок.

Л. Калмикова зазначає, що аудіовізуальні засоби сприяють розвитку фонематичного слуху, уваги, пам'яті та мовленнєвої активності дітей [19]. А. Богуш підкреслює, що використання аудіо- та відеозаписів колискових,

загадок, прислів'їв та скоромовок дозволяє формувати фонетичні, лексичні, граматичні та комунікативні навички у дошкільників [2].

Практика сучасних дошкільних закладів демонструє, що інтеграція аудіо- та відеоматеріалів у навчально-виховний процес з фольклором забезпечує ефективне поєднання освітніх, виховних і розвивальних завдань, стимулює активність дітей та формує позитивне ставлення до рідної мови та культурної спадщини.

Ситуативно-комунікативний метод у дошкільній освіті орієнтований на створення реальних або змодельованих ситуацій спілкування, у яких діти мають змогу практикувати мовлення та застосовувати фольклорні жанри. Основна мета таких методів – формування комунікативної компетентності, розвиток соціальних навичок і мовної активності через інтерактивну взаємодію.

Особливості та напрями застосування:

– Рольові ігри та сценки. Діти виконують ролі у казках, прислів'ях, приказках або колискових. Це сприяє розвитку мовної виразності, інтонаційної гнучкості, навичок діалогічного мовлення та вміння передавати емоції.

– Мовні ситуації у повсякденному житті. Вихователь створює моделі реальних життєвих ситуацій (наприклад, «магазин», «лікарня», «святкове привітання») й інтегрує у них елементи фольклору. Діти повторюють фрази, висловлювання, загадки або пісні, що розвиває мовленнєву компетентність і соціальні навички.

– Комунікативні завдання у групах. Діти обговорюють зміст прислів'їв, загадок або скоромовок, спільно складають невеликі історії, що стимулює логічне мислення, уміння вести діалог та дотримуватися правил спілкування.

– Ситуативні повтори та корекційні вправи. Після виконання мовних завдань діти повторюють тексти, діалоги або пісні у схожих або змінених

ситуаціях, що сприяє закріпленню лексико-граматичних конструкцій та розвитку фонетичної правильності.

– Інтеграція з іншими видами діяльності. Ситуативно-комунікативні методи ефективні у поєднанні з музично-ритмічними, театралізованими та інтегрованими заняттями, що дозволяє поєднувати мовленнєвий розвиток із творчістю, руховою активністю та соціальним навчанням.

Здійснивши анкетування педагогів ЗДО (див. додаток А), ми виявили такі *проблем*, з якими *стикаються сучасні дошкільні заклади у використанні фольклору для розвитку мовлення дітей*:

✓ Нестача кваліфікації вихователів – не всі педагоги володіють методикою використання малих жанрів фольклору, особливо в поєднанні з ігровими, музично-ритмічними та інтегрованими технологіями.

✓ Обмеженість ресурсів – відсутність сучасних аудіо- та відеоматеріалів, дидактичних посібників і програм для інтеграції фольклору у заняття.

✓ Недостатня системність використання – фольклор часто застосовується епізодично, без планування та послідовності у розвитку мовленнєвої компетентності.

✓ Неадаптований зміст фольклору – деякі тексти можуть бути складними для розуміння дітей або не відповідати їхньому віку та мовленнєвому рівню.

✓ Вплив сучасних технологій та мультимедіа – діти частіше сприймають цифровий контент, що знижує увагу до усного народного фольклору та живого спілкування.

✓ Недооцінка комунікативного потенціалу фольклору – використання фольклору переважно як розважального матеріалу, а не як засобу цілеспрямованого розвитку мовлення та комунікативних навичок.

✓ Відсутність методичних рекомендацій для інтеграції фольклору в різні види діяльності – наприклад, ігрові, музично-ритмічні, театралізовані та інтегровані заняття.

✓ Неврахування індивідуальних особливостей дітей – різний рівень розвитку мовлення, уваги, пам'яті та емоційної чутливості вимагає диференційованого підходу, який не завжди реалізується.

✓ Соціокультурні фактори – сучасні діти менше знайомі з народною культурою, що ускладнює розуміння та засвоєння фольклорних текстів.

✓ Відсутність моніторингу ефективності – недостатньо науково обґрунтованого оцінювання результатів використання фольклору у розвитку мовлення.

Отже, малі жанри українського усного фольклору є ефективним засобом розвитку мовлення, мислення, творчих та соціальних навичок дошкільників завдяки їхній ритмічності, образності та емоційній насиченості, що стимулює мовленнєву активність, увагу та уяву дітей. Сучасні освітні програми, зокрема «Українське дошкілля», передбачають систематичне ознайомлення дітей із колисковими, загадками, прислів'ями, приказками, скоромовками та закличками через ігрові, музично-ритмічні, театралізовані та інтегровані заняття, методи повторів і творчі вправи, а також із застосуванням аудіо- та відеотехнологій, що сприяє формуванню фонетичної, лексичної, граматичної та комунікативної компетентності. Водночас практика дошкільних закладів демонструє проблеми, пов'язані з недостатньою підготовкою педагогів, обмеженістю ресурсів, неадаптованим змістом фольклору, впливом цифрових технологій, недостатньою системністю використання та відсутністю методичних рекомендацій і моніторингу ефективності, що вимагає комплексного підходу для оптимізації застосування фольклору у розвитку мовлення дітей.

У перспективі нашого майбутнього професійного розвитку вбачаємо створення збірника тестів малих фольклорних жанрів, які доречно застосовувати на заняттях із розвитку мовлення.

2.2. Організація та зміст експериментального дослідження

Експериментальне дослідження відбулося на базі Тернопільського закладу дошкільної освіти (ясла-садок) №17 Тернопільської міської ради. У ньому взяли участь старші дошкільники (контрольна група / КГ – 10 дошкільників, експериментальна група / ЕГ – 10 дошкільників), а також вихователі закладу, які безпосередньо реалізовували програму експерименту. Дослідження було спрямоване на визначення ефективності використання малих жанрів українського усного фольклору у розвитку мовлення дітей, а також на виявлення методів і технологій, які найбільш результативно сприяють формуванню фонетичних, лексичних, граматичних та комунікативних навичок.

У межах експерименту застосовувалися такі методи: спостереження, педагогічний експеримент, аудіо- та відеозаписи занять, анкетування вихователів і тестування дітей на рівень мовленнєвого розвитку. Особлива увага приділялася інтеграції ігрових, музично-ритмічних, театралізованих і творчих вправ із використанням прислів'їв, приказок, загадок, скоромовок, лічилок, закличок.

Дослідження проходило у три етапи:

Констатувальний етап полягав у вивченні початкового рівня мовленнєвого розвитку дітей, аналізі наявної практики використання малих жанрів фольклору у закладі дошкільної освіти, анкетуванні вихователів та педагогічному спостереженні за дітьми. На цьому етапі визначалися сильні та слабкі сторони існуючої роботи, ступінь готовності дітей до інтеграції фольклорних елементів у мовленнєву діяльність.

Формувальний етап передбачав організацію навчально-виховного процесу з використанням малих жанрів фольклору, застосування ігрових, музично-ритмічних, театралізованих та інтегрованих методів. На цьому етапі проводилися систематичні вправи на розвиток фонетичних, лексичних, граматичних та комунікативних навичок, творче використання прислів'їв,

загадок, скоромовок, колискових, лічилок, закличок та забавлянок.

Контрольний етап включав оцінювання результатів експерименту шляхом повторного тестування дітей, аналізу відео- та аудіозаписів занять, порівняння показників мовленнєвого розвитку до і після формувального етапу. На цьому етапі також здійснювався аналіз ефективності використаних методик, визначення прогалин та рекомендації щодо подальшого застосування фольклору у практиці дошкільного навчання.

Констатувальний етап експерименту передбачав виявлення початкового рівня мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку та визначення їхніх можливостей щодо засвоєння малих жанрів фольклору. Для цього використовувалися комплексні лінгводидактичні та психологічні методики. Так, за методикою А. Аніщук [1] оцінювали рівень засвоєння казок, загадок та прислів'їв, що дозволяло виявити здатність дітей розуміти зміст і відтворювати фольклорні тексти. Л. Трофименко [41] пропонує систему корекційної роботи над мовленням дошкільників

З метою оцінки психологічних особливостей використовували методики К. Крутій [23], що передбачають спостереження за мовленнєвою активністю та емоційною реакцією дітей на фольклорні тексти.

Методики діагностики включали індивідуальне відтворення текстів та групові вправи з прислів'ями, загадками, скоромовками, запропоновані Л. Калмиковою та О. Антоною, які дозволяли виявити рівень володіння фонетичними, лексичними та граматичними структурами, уміння дітей використовувати ритм та інтонацію у мовленні, а також їхню готовність до участі в театралізованих та інтегрованих заняттях.

На констатувальному етапі експерименту мовленнєвий розвиток дітей старшого дошкільного віку оцінювався за комплексом лінгводидактичних та психологічних критеріїв, що враховують рівень фонетичної, лексичної, граматичної та комунікативної компетентності. Основні критерії включали:

– **Фонетичний рівень** – правильність вимови звуків, артикуляційна точність, ритмічність мовлення, здатність до повторення фольклорних текстів із дотриманням інтонації та темпу.

– **Лексичний рівень** – словниковий запас, активне використання слів у контексті, розуміння значення прислів'їв, загадок та лічилок, здатність до утворення словосполучень та простих речень.

– **Граматичний рівень** – правильність побудови речень, використання граматичних конструкцій у усному мовленні, вміння утворювати відмінкові та числові форми слів.

– **Комунікативний рівень** – здатність підтримувати діалог, відповідати на запитання, активно брати участь у мовленнєвих іграх, театралізаціях, творчих завданнях; уміння враховувати партнерів по спілкуванню.

– **Творчий та інтегративний рівень** – здатність до імпровізації, створення власних загадок, скоромовок, прислів'їв або міні-історій на основі фольклорних текстів; вміння комбінувати рухи, звук та мову у театралізованих та інтегрованих заняттях.

– **Слухове та ритмічне сприймання** – уміння виділяти ритм та інтонаційні особливості мовлення, повторювати тексти під музичний супровід або ритмічний акцент.

– **Емоційна активність мовлення** – прояв емоційного забарвлення у висловлюваннях, інтонаційну виразність, здатність передавати настрій тексту, залученість у спільну діяльність.

Кожен критерій оцінювався за чотирибальною шкалою (низький, середній, достатній, високий рівень), що дозволяло визначити загальний рівень мовленнєвого розвитку та виявити сильні та слабкі сторони дітей у володінні малими жанрами фольклору.

Мовленнєвий розвиток оцінювався за чотирибальною шкалою:

Низький рівень (1 бал):

✓ дитина не відтворює або майже не відтворює фольклорні тексти;

- ✓ має значні помилки в артикуляції та граматиці;
- ✓ обмежений словниковий запас;
- ✓ не бере активної участі у мовленнєвих іграх;
- ✓ не передає емоційного забарвлення тексту.

Середній рівень (2 бали):

✓ дитина відтворює тексти з допомогою вихователя, допускає помилки;

- ✓ частково використовує правильні граматичні конструкції;
- ✓ словниковий запас обмежений, але зрозумілий для співрозмовника;
- ✓ потребує підтримки під час комунікативних завдань;
- ✓ передає частину емоцій, інтонаційно обмежена.

Достатній рівень (3 бали):

- ✓ дитина самостійно відтворює тексти, з незначними помилками;
- ✓ використовує більшість граматичних форм правильно;
- ✓ активно застосовує нові слова у мовленні;
- ✓ бере участь у мовленнєвих іграх та інсценуваннях;
- ✓ передає основні емоційні та ритмічні особливості тексту.

Високий рівень (4 бали):

✓ дитина вільно і точно відтворює тексти;

✓ використовує граматично правильні конструкції;

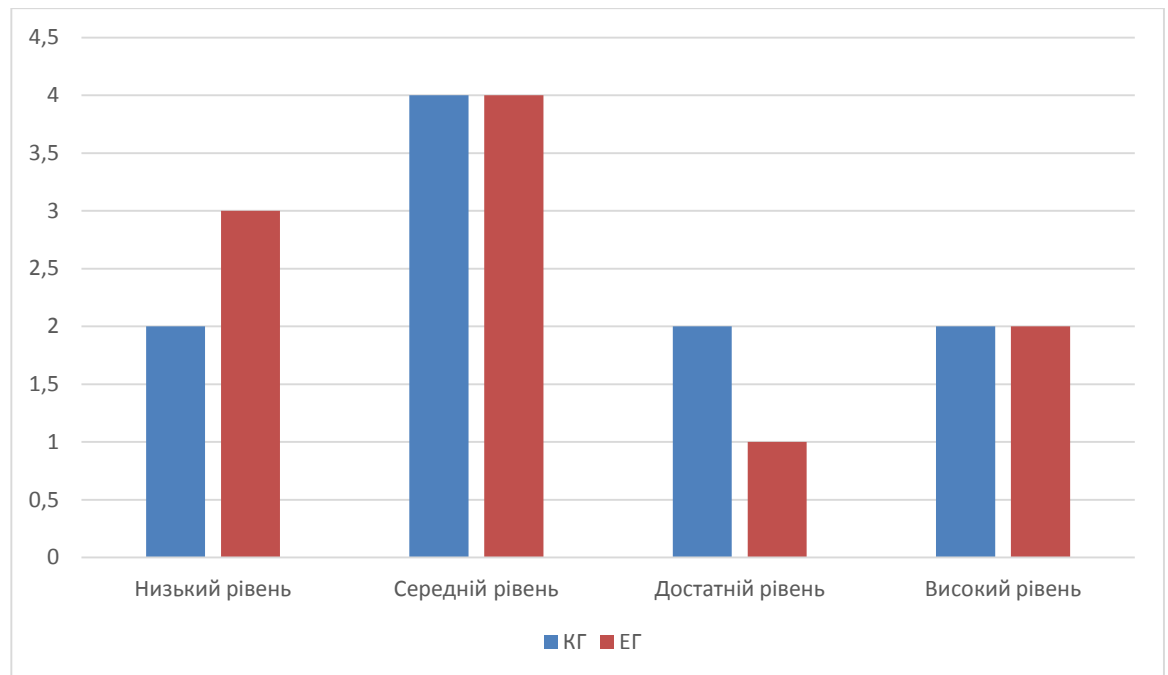
✓ великий словниковий запас, активне застосування нових слів;

✓ вільно взаємодіє з однолітками та вихователем у комунікативних завданнях;

✓ яскраво передає емоційне забарвлення, інтонацію та ритм тексту, проявляє творчу ініціативу.

За результатами констатувального етапу ми створили діаграму, яка наочно відображає рівень мовленнєвого розвитку дітей за кожним із виділених критеріїв: фонетичним, лексичним, граматичним, комунікативним, творчим, слуховим та ритмічним, а також емоційною активністю мовлення. Аналіз результатів продемонстрував, що більшість дітей мають середній

рівень розвитку мовлення, що свідчить про потребу систематичного використання малих жанрів фольклору та інтегрованих методик для стимулювання мовленнєвої активності, розвитку словникового запасу, граматичних навичок та емоційної виразності. Візуалізація даних дозволила визначити слабкі та сильні сторони мовленнєвого розвитку дітей окремих груп, що слугувало підґрунтям для планування корекційних і розвивальних заходів на наступному етапі експерименту.

Діаграма 2.1. Рівні мовленнєвого розвитку дітей до експериментального дослідження

Формувальний етап експериментального дослідження проводився після констатувального і мав на меті впровадження та перевірку ефективності методик використання малих жанрів фольклору у розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку. Цей етап передбачав активну педагогічну роботу з дітьми за розробленою програмою, що інтегрувала різні методи та технології: ігрові вправи, музично-ритмічні заняття, театралізовані інсценізації, інтегровані заняття, творчі вправи, аудіо- та відеотехнології, ситуативно-комунікативні завдання.

Основні характеристики формувального етапу:

1. Тривалість і регулярність занять – систематичне проведення занять протягом визначеного періоду (наприклад, 8–12 тижнів) із чітким плануванням тем, жанрів та методів (див. додаток Б).

2. Інтеграція методів – поєднання різних технологій для комплексного розвитку мовлення: від фонетики та лексики до комунікативної та творчої активності.

3. Динамічний контроль – щотижневе спостереження за мовленнєвою активністю дітей, їхнім включенням у діяльність, розвитком пам'яті, уваги та емоційного реагування.

4. Індивідуалізація та диференціація – врахування рівня розвитку мовлення, вікових та психологічних особливостей кожної дитини; завдання ускладнювалися поступово відповідно до прогресу.

5. Методи стимулювання активності – заохочення дітей до повторів, самостійного створення текстів, участі в іграх, інсценізаціях та музично-ритмічних вправах.

Під час формувального етапу ми фіксували прогрес дітей у розвитку фонетичних, лексичних, граматичних, комунікативних та творчих навичок, а також у формуванні інтонаційної виразності та ритмічного відчуття мови. Результати цього етапу стали підставою для аналізу ефективності використання малих жанрів фольклору та порівняння з початковими показниками констатувального етапу.

Ось приклади завдань, які ми використовували на формувальному етапі:

1. Завдання «Відгадай загадку та поясни відгадку».

Дитині пропонують кілька загадок; після відгадки вона пояснює зміст відгадки або називає її ознаки.

Критерії оцінювання:

– *Словниковий запас* – чи використовує дитина точні та різноманітні слова.

– *Зв'язність висловлювання* – наскільки логічно й послідовно пояснює.

– *Вимова та інтонація* – правильність і виразність.

– *Активність* – готовність брати участь, упевненість у відповіді.

2. Завдання «Склади речення з прислів'ям».

Дитина отримує прислів'я (наприклад, «Без труда не витягнеш і рибку зі ставка») і складає коротке речення, що пояснює його зміст.

Критерії оцінювання:

– *Розуміння змісту* – чи правильно передає сенс прислів'я.

– *Граматична правильність* – узгодження слів, правильний порядок.

– *Словникове багатство* – використання прикметників, дієслів, уточнень.

3. Завдання «Повтори скоромовку».

Дитина спочатку слухає скоромовку, потім повторює її спочатку повільно, а потім швидко.

Критерії оцінювання:

– *Фонематичний слух і вимова* – чіткість, відтворення звуків.

– *Пам'ять* – точність відтворення тексту.

– *Темп та інтонація* – контроль ритму й виразність.

4. Завдання «Створи власну закличку або забавлянку».

Дитина вигадує короткий римований рядок-звернення до сонця, дощу чи звіра.

Критерії оцінювання:

– *Творчість і уява* – оригінальність ідей.

– *Граматична побудова* – чи дотримано синтаксичної структури.

– *Виразність* – інтонація, ритм.

5. Завдання «Колискова для ляльки».

Дитина співає чи декламує колискову у грі з лялькою.

Критерії оцінювання:

- *Емоційна виразність* – інтонація, тембр голосу.
- *Мовленнєве дихання* – плавність фраз, ритмічність.
- *Комунікативні навички* – звернення до уявного персонажа.

6. Завдання «Вибери лічилку та поясни її».

Дитина обирає лічилку для гри, читає її та пояснює, чому саме ця її подобається.

Критерії оцінювання:

- *Зв'язність і логічність висловлювання.*
- *Лексичний запас і точність добору слів.*
- *Участь у спільній діяльності та взаємодія з однолітками.*

7. Завдання «Міні-театралізація прислів'я».

Група дітей інсценізує прислів'я або коротку забавлянку.

Критерії оцінювання:

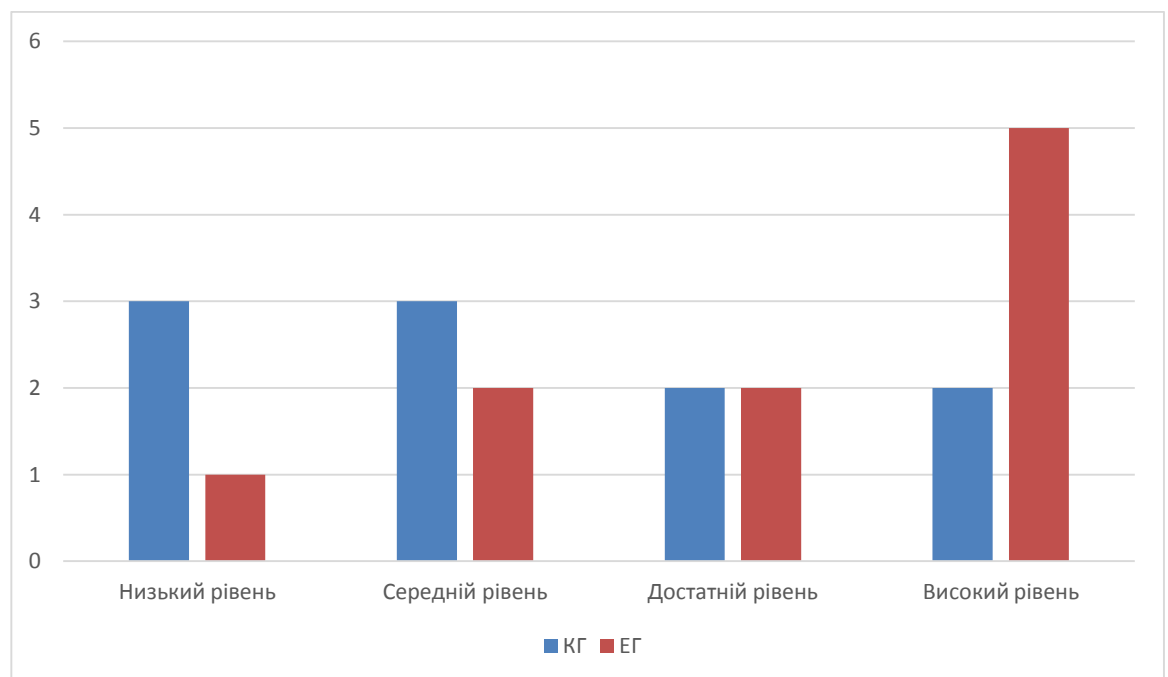
- *Комунікативна взаємодія* – уміння слухати інших, домовлятися.
- *Виразність мовлення* – інтонація, темп, дикція.
- *Творче застосування знань* – наскільки оригінально діти подали зміст.

Формувальний етап експериментального дослідження підтвердив ефективність використання малих жанрів українського усного фольклору (колискові, загадки, прислів'я, приказки, скоромовки, заклички та забавлянки) для розвитку мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку. Виконання систематизованих завдань, інтегрованих з ігровими, музично-ритмічними, театралізованими та аудіо-відео технологіями, сприяло покращенню всіх ключових показників мовленнєвого розвитку: словникового запасу, граматичної правильності, фонетичної виразності, зв'язності висловлювань, інтонаційної гнучкості, пам'яті та уваги.

Діти активно включалися у процес навчання, проявляли ініціативу, творчість і вміння взаємодіяти в групі, що свідчить про підвищення комунікативної активності та інтересу до рідної мови та культурної

спадщини. Використання методики повторів, творчих вправ, міні-театралізацій та інтегрованих занять дозволило закріпити набуті мовленнєві навички, розвинути ритмічне та інтонаційне відчуття, а також стимулювати емоційну та соціальну сферу дітей.

Таким чином, результати формувального етапу підтвердили науково-педагогічну доцільність застосування малих жанрів фольклору у системі дошкільної освіти для комплексного розвитку мовлення старших дошкільників.

Діаграма 2.2. Рівні мовленнєвого розвитку дітей після експериментального дослідження

Отже, експериментальне дослідження підтвердило, що систематичне використання малих жанрів українського усного фольклору (колискові, загадки, прислів'я, приказки, скоромовки, заклички, забавлянки) у діяльності старших дошкільників сприяє всебічному розвитку мовлення. Констатувальний етап виявив середній рівень фонетичної, лексичної, граматичної та комунікативної компетентності дітей, що свідчило про необхідність спеціально організованих занять. Формувальний етап із

використанням інтегрованих методів (ігрових, музично-ритмічних, театралізованих, творчих та аудіо-відео технологій) дав змогу підвищити рівень мовленнєвих навичок: діти покращили вимову, розширили словниковий запас, оволоділи граматично правильними конструкціями, підвищили зв'язність і виразність висловлювань, активно брали участь у комунікативних та творчих завданнях. Результати експерименту показали, що застосування малих жанрів фольклору стимулює мовленнєву активність, розвиває ритм, інтонацію та емоційне забарвлення мови, формує творчі та інтегративні навички дітей, а також сприяє розвитку соціальної взаємодії. Таким чином, дослідження підтвердило науково-педагогічну доцільність інтеграції фольклору у систему дошкільної освіти як ефективного засобу комплексного розвитку мовлення старших дошкільників.

ВИСНОВКИ

Розвиток мовлення є ключовим аспектом психічного та інтелектуального формування старших дошкільників (5–6 років), що включає збагачення словникового запасу, відточення граматичної правильності, еволюціонування зв'язного мовлення та комунікативних умінь. Мовлення взаємопов'язане з когнітивним, емоційним і соціальним розвитком дитини, виступає інструментом мислення та соціальної взаємодії.

Ефективний розвиток мовлення потребує систематичної та цілеспрямованої роботи, що враховує вікові та індивідуальні особливості дітей. Формування комунікативної компетентності включає вміння слухати, розуміти співрозмовника, адекватно виражати емоції та взаємодіяти в соціальних ситуаціях.

Формування фонетичних, лексичних та граматичних умінь, а також зв'язного мовлення, відбувається поступово і потребує підтримки педагогів, зокрема через інтерактивні завдання та дидактичні ігри.

Пізнавальна активність старших дошкільників проявляється у допитливості, самостійності, ініціативності та інтересі до довкілля, а її стимуляція сприяє розвитку мовленнєвої компетентності, мислення, пам'яті, уяви та соціальних навичок.

Використання фольклорних жанрів є ефективним засобом розвитку мовленнєвої активності, логічного мислення та комунікативних умінь дітей.

Малі жанри усної народної творчості (прислів'я, приказки, загадки, скоромовки, лічилки, колискові) є ефективним засобом розвитку мовлення, пам'яті, уваги, уяви та комунікативної компетентності дошкільників.

Ці жанри вирізняються ритмічністю, образністю, емоційною насиченістю та доступністю для дітей, що сприяє активізації мовленнєвої діяльності та творчої уяви.

Прислів'я та приказки формують мовну точність, узагальнюють досвід, розвивають естетичні та моральні орієнтири.

Загадки стимулюють логічне мислення, спостережливість та креативність, допомагають дитині бачити предмети й явища з різних боків та розвивають мовленнєву активність.

Скормовки та лічилки сприяють розвитку фонетичної культури мовлення, ритму, артикуляційної моторики та пам'яті.

Колискові пісні підтримують емоційний комфорт дитини, формують позитивний досвід комунікації та сприйняття мови.

Використання малих жанрів фольклору у дошкільних закладах сприяє формуванню національної самосвідомості, моральних цінностей та соціальних навичок.

Сучасні освітні програми (зокрема «Українське дошкілля») передбачають систематичне ознайомлення дітей із малими жанрами фольклору через різні види діяльності: ігрову, музично-ритмічну, театралізовану та інтегровану, а також з використанням методів повторів і творчих вправ. Це сприяє формуванню фонетичної, лексичної, граматичної та комунікативної компетентності дошкільників.

Ефективними є такі педагогічні технології: ігрова технологія (рольові ігри, інсценізації, мовні вікторини та рухливі ігри стимулюють мовлення, увагу, пам'ять, ритм та творчу уяву); музично-ритмічна технологія (ритмічне озвучування, пісенно-ритмічні вправи, ігри з інструментами, танець і пантоміма розвивають артикуляцію, музичний слух, пам'ять та емоційну чутливість); театралізовані методи (драматизація, інсценування, рольові ігри та міні-вистави сприяють мовленнєвій активності, творчому мисленню, соціальним навичкам і емоційній виразності); інтегровані заняття (поєднують мовний, музично-ритмічний, театралізований та творчий компоненти, забезпечуючи всебічний розвиток дитини). Крім цього, творчі вправи дозволяють дітям модифікувати фольклорні тексти, створювати власні загадки, скормовки та колискові, що стимулює мовленнєву компетентність, креативність та соціальні навички. Аудіо- та відеотехнології підвищують ефективність навчання, покращують фонематичний слух, артикуляцію, увагу,

пам'ять та мотивацію дітей. Створення змодельованих або реальних ситуацій спілкування з використанням фольклору формує комунікативну компетентність, розвиток соціальних навичок, мовленнєву активність і здатність до діалогу.

Серед основних проблем у використанні малих жанрів фольклору у дошкільній освіті виявлено: нестача кваліфікації педагогів; обмеженість ресурсів та методичних матеріалів; неадаптований зміст фольклору; вплив цифрових технологій, що знижує увагу до усного фольклору; недостатня системність і моніторинг ефективності; недооцінка комунікативного потенціалу фольклору; неврахування індивідуальних та соціокультурних особливостей дітей.

Малі жанри українського фольклору є важливим і ефективним засобом розвитку мовлення та соціально-творчих компетенцій дошкільників. Для оптимізації їх використання необхідний комплексний підхід, що включає систематичне застосування інтегрованих методів, розвиток педагогічної компетентності та забезпечення сучасних ресурсів і технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аніщук А. М. Дошкільна лінгводидактика : навч. посібн. Нижин : НДУ ім. М. Гоголя, 2015. 317 с.
2. Богуш А. М. Навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах національних спільнот : програма та навчально-методичний посібник. Тернопіль : Мандрівець, 2016. 136 с.
3. Богуш А. М. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку : навч. посібник. Київ : Видав. Дім «Слово», 2003. 344 с.
4. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Оптимізація мовленнєвої роботи з дітьми в розвивальному середовищі дошкільного навчального закладу. *Дошкільне виховання*. 2012. №10. С. 5–9.
5. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах: підручник за ред. А. М. Богуш. 2-ге видання, доповнене. Київ : Видавничий Дім «Слово». 2011. 704 с.
6. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі : навч. посібник. 2-ге вид., перероблене і доповнене. Київ : Вища школа, 2002. 407 с.
7. Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах : підручник. Київ : Слово, 2006. 304 с.
8. Богуш А. та ін. (2018). Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах. Київ : Видавництво «Ранок», 2018. С. 56–89, 132–145.
9. Ватаманюк Г. Український дитячий фольклор у практиці дошкільної освіти. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. С. 30–55, 78–90.

10. Ватаманюк Г. П. Український дитячий фольклор як засіб мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. URL: [Ватаманюк Г. П. Український дитячий фольклор як засіб мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку.pdf](#).
11. Гавриш Н. В. Розвиток мовленнєво-творчої діяльності в дошкільному дитинстві : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02. Київ : РВВ СДПУ, 2002. 438 с.
12. Гончаренко А. Сучасні підходи до розвитку мовлення дітей. Київ : *Дошкільне виховання*. 2004. № 7. С. 18–19.
13. Гордій Н. М., Корякіна І. В., Дмитренко А. П. Гра як засіб розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку. *Збірник наукових праць Глухівського національного педagogічного університету імені Олександра Довженка*. Випуск LXXXII. Том 3. 2018. С. 91–97.
14. Гринько Є. Особливості зв'язного мовлення мовлення дошкільників. *Вісник Глухівського держ. пед. ун-ту. Педагогічні науки*. 2010. №16. С. 160–172.
15. Денисенко О. І. Розвиток навичок комунікабельності у дітей дошкільного віку. Черкаси : ЧОПОПП ЧОР, 2012. 32 с.
16. Дитина: Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років. Київ : Київський ун-т ім. Б.Грінченка, 2020. 492 с.
17. Дукевич Т. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
18. Калмикова Л. О. Психологія формування мовленнєвої діяльності в дітей дошкільного віку: монографія. Київ : Фенікс, 2008. С. 64– 87; 117–122.
19. Калмикова Л. О. Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності: діагностико-розвивальний комплекс. Київ : «Слово», 2016. 380 с.

- 20.Кожевникова Т. Мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку. *Дошкільне виховання*. 2004. № 12. С. 7–9.
- 21.Корабаєва І. Розвиток уяви та творчого фантазування. *Дитячий садок*. 2013. №11. С. 29–37.
- 22.Колодич О. Б. Сучасні підходи до вивчення мовленнєвої діяльності. *Педагогіка і психологія*. 2004. № 4. С. 17–20.
- 23.Крутій К. Л. Діагностика мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2005. С. 78–107.
- 24.Крутій К. Л. Інтеграція в дошкільній освіті як інноваційне явище, або Що треба знати про інтеграцію. *Дошкільне виховання*. 2018. Т. 7. С. 2–7.
- 25.Крутій К. Л., Котій Н. І. та ін. Формування ключових компетенцій у дітей дошкільного віку в умовах полілінгвальності. Конспекти занять із навчання української мови і розвитку мовлення дітей середнього дошк. віку: метод. посібн. Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2007. С. 42–57.
- 26.Куранова С. І. Основи психолінгвістики: навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2012. 208 с.
- 27.Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. 2-е вид., виправл., доп. Київ : Академія, 2007. 752 с.
- 28.Маліновська Н. В. Розвиток мовлення дітей засобами фольклору. *Зб. наук. праць ХІСТУ «Україна»*. 2015. № 11. С. 11–17.
- 29.Маліновська Н. В. Формування мовленнєвої компетенції дітей дошкільного віку засобами казки. *Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*. 2011. Вип. 1 (44). С. 198–201.
- 30.Основні лінгвостилістичні поняття і категорії (словник-довідник філолога) / укладач І. І. Коломієць. Умань ВПЦ «Візаві», 2015. 202 с.

- 31.Піроженко Т. О. Особистість дошкільника – перспективи розвитку: навчально-методичний посібник. Тернопіль : Мандрівець, 2010. С. 24–81.
- 32.Поніманська Т. Дошкільна педагогіка : підручник. 3-тє вид., випр. Київ : «Академвидав», 2015. 448 с.
- 33.Поштарева Т. Використання народних казок в освітньому процесі. *Дошкільне виховання*. 2009. №5. С. 24–28.
- 34.Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін. Тернопіль : Мандрівець, 2012. 264 с.
- 35.Свінцова О. Дитячий фольклор як засіб розвитку мовлення дошкільників. Київ : Видавництво «Освіта», 2017. С. 23–48, 67–82.
- 36.Свінцова О. Ю. Розвиток мовлення дітей дошкільного віку засобами фольклору. URL: <https://vseosvita.ua/library/rozvytok-movlennia-ditei-doshkilnoho-viku-zasobamy-folkloru-915138.html>
- 37.Строк К. Ще раз про розвиток мовлення: Пріоритетні напрями розвитку мовленнєвої діяльності дошкільнят. *Дитячий садок*. 2004. № 47. С. 12–14.
- 38.Суржанська В. А. Творчі завдання як засіб формування пізнавальної активності старших дошкільників : дис. ... к. пед. н.:13.00.08 / Харківський державний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди, 2004. 206 с.
- 39.Терещенко І. Народна мудрість дитячими вустами : введення фразеологізмів у мовлення дітей. *Палітра педагога*. 2016. № 1. С. 11–13.
- 40.Товкач І. Є. Формування пізнавальної активності старшого дошкільника у ході мовленнєвих занять. URL: [Tovkach IE](#).
- 41.Трофименко Л. І. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку із загальним недрозвитком мовлення : навч. посіб. Київ, 2016. 157 с.

- 42.Ткачук Т. Радість пізнання : (пізнавальна активність дошкільнят). *Дошкільне виховання*. 2002. № 9. С. 10–11.
- 43.Тур Л. В. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільників. Харків : ВГ «Основа», 2016.
- 44.Ушакова О.С. Розвиток мови дітей 4-7 років. *Дошкільне виховання*. 2006. №1. С. 59–66.
- 45.Харченко А. Психологічні особливості пам'яті дошкільників. URL: [35.pdf](#).
- 46.Харченко Н. Формування навичок міркування у дітей 5-6 річного віку. *Дошкільне виховання*. 2001. № 2. С. 18–20.
- 47.Хлазова О. Навчання діалогічного мовлення. *Дивослово*. 2003. № 1. С. 31–33.
- 48.Шевчук С. В. Сучасна українська літературна мова: навч. посіб. 2-ге вид, стер. Київ : Алерта, 2017. 542с.
- 49.Шиліна Н. Є. іна Формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі : моногр. Київ : Інститут педагогіки НАПН України, 2016. 192 с.
- 50.Davis F. Inside Intuition. What We Know about Nonverbal Cjmmunication. New York, 1975. P. 110, ord House, Warnford, Hamshire SO 32 3LNH, United Kingdom.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета «Використання малих жанрів фольклору у розвитку мовлення дошкільників»

Інструкція: Шановні педагоги! Будь ласка, відповідайте на запитання анкети чесно. Ваші відповіді допоможуть дослідити сучасний стан використання малих жанрів фольклору у дошкільній освіті.

Розділ 1. Загальна інформація

1. Вік: _____
2. Стаж роботи у дошкільній освіті:
 - менше 5 років
 - 5–10 років
 - понад 10 років

3. Рівень освіти:
 - середня спеціальна
 - бакалавр
 - магістр
 - інше (уточніть) _____

Розділ 2. Використання фольклору у практиці

4. Чи використовуєте ви малі жанри фольклору (прислів'я, приказки, загадки, колискові, скороговки, лічилки, заклички, забавлянки) у роботі з дітьми?

- Так
- Ні

5. Якщо так, то як часто?

- Щодня
- Кілька разів на тиждень
- Рідко
- Тільки на святкових заходах

6. Які жанри фольклору ви використовуєте найчастіше? (можна обрати кілька)

- Колискові
- Загадки
- Прислів'я та приказки
- Скоромовки
- Лічилки
- Заклички
- Забавлянки
- Інше: _____

Розділ 3. Проблеми та труднощі

7. Які труднощі ви відчуваєте при використанні фольклору? (можна обрати кілька)

- Недостатня кваліфікація вихователя
- Відсутність сучасних аудіо- та відеоматеріалів
- Недостатня системність використання
- Неадаптований зміст для дітей
- Неврахування індивідуальних особливостей дітей
- Недооцінка комунікативного потенціалу фольклору
- Інше: _____

8. Наскільки на вашу думку важливо інтегрувати фольклор у різні види діяльності (ігрові, музично-ритмічні, театралізовані, інтегровані заняття)?

- Дуже важливо
- Важливо
- Малозначимо
- Не важливо

9. Які методи/технології ви використовуєте для розвитку мовлення через фольклор? (можна обрати кілька)

- Ігрові технології

- Музично-ритмічні заняття
- Театралізовані методи
- Інтегровані заняття
- Репетиції та повтори
- Творчі вправи
- Аудіо- та відеотехнології
- Ситуативно-комунікативні методи
- Інше: _____

10. Які додаткові ресурси або методичні матеріали вам були б корисні для ефективного використання фольклору?

_____ (відкрите питання)

Розділ 4. Відкрите питання

11. На вашу думку, що найбільше заважає ефективному використанню фольклору у розвитку мовлення дошкільників

Додаток Б

**Конспекти занять із розвитку мовлення
із використанням малих фольклорних жанрів**

Тема: «Зима у фольклорі: загадки, прислів'я та колядки»

Освітні лінії: мовленнєвий розвиток, художньо-естетичний розвиток, соціально-моральний розвиток.

Вікова група: старший дошкільний вік (5–6 років).

Мета: розвивати вміння слухати та відтворювати народні тексти; збагачувати словниковий запас зимовою лексикою; ознайомити з традиційними зимовими обрядами через фольклор; виховувати любов до рідної культури та взаємодопомогу.

Хід заняття

1. Організаційний момент (2 хв.)

- Звучить тиха мелодія колядки «Добрий вечір тобі...».
- Бесіда: «Яка зараз пора року? Чим особлива зима для українців?»

2. Мотивація (3 хв.)

- Розповідь вихователя: «Наш народ любив зимові свята й створив безліч пісень і прислів'їв про цю пору року».
- Перегляд короткого відео із зимовими українськими краєвидами.

3. Основна частина (20 хв.)

а) Загадки про зиму (5 хв.)

- «Біле поле, чорне насіння, хто сіє, той розуміє» (сніг і сліди).
- Відгадування й короткі пояснення.

б) Прислів'я про працю й зиму (5 хв.)

- «Грудень рік кінчає, а зиму починає».
- «Зима без снігу — літо без хліба».
- Ситуативна гра: доберіть прислів'я до ілюстрації (селяни сіють, зима зі снігом).

в) Колядки (5 хв.)

- Прослуховування уривку колядки.
- Пробуємо заспівати один рядок усі разом.

г) Творча вправа (5 хв.)

- Діти складають коротеньку римовану фразу про зиму (наприклад, «Зима прийшла — казку принесла»).

4. Підсумок (5 хв.)

- Повторення найулюбленішої загадки чи прислів'я.
- Підкреслення важливості народних традицій.

Тема: Розвиток мовлення дітей старшої дошкільної групи засобами українського фольклору

Мета:

Розвивати зв'язне мовлення, словниковий запас та вміння переказувати тексти.

Формувати інтонаційну виразність мовлення.

Ознайомити дітей із українським фольклором — казками та прислів'ями.

Обладнання: картки з прислів'ями та короткими казками, ілюстрації, ляльки або фігурки для інсценізації.

Хід занять**1. Організаційний момент (3–5 хв)**

- Привітання дітей: «Доброго ранку, друзі!».
- Розминка для мовлення: скоромовка. *Приклад:* «Котик котив коло кола, коло кота котик котив.»
- Попросити дітей повторити кілька разів, уважно вимовляючи слова.

2. Актуалізація знань (5–7 хв)

- Питання вихователя: «Що таке фольклор? Які тексти ви знаєте?»
- Читання прислів'я:

«Без труда не витягнеш і рибку зі ставка.»

- Діти пояснюють значення прислів'я своїми словами.

3. Основна частина (15–20 хв)

а) Читання та переказ казки

- Вихователь читає коротку народну казку:

Казка «Котик і півник» (укр. фольклор)

Жили собі котик і півник. Котик спав на теплому сонечку, а півник рано-вранці пісеньку співав. Одного разу котик захотів піймати півника, але той швидко сховався у курнику. Котик намагався, намагався, та півник був спритніший і не дався спіймати. З того часу котик зрозумів, що треба працювати чесно, а не хитрувати.

- Питання для дітей після читання:

1. Хто герої казки?
2. Що сталося спочатку?
3. Що сталося в середині?
4. Чим закінчилася казка?

б) Інсценізація казки

- Діти розподіляють ролі (котик, півник, курочка).
- Використовують ляльки або фігурки для відтворення сценок.
- Під час інсценізації повторюють слова та фрази казки.

в) Робота з прислів'ями

- Вчитель показує картки з прислів'ями:

1. «Без труда не витягнеш і рибку зі ставка.»
2. «Хто рано встає, тому Бог подає.»
3. «Скільки мов, стільки й світів.»

- Діти пояснюють значення прислів'я, складають речення зі словами прислів'я.

4. Підсумок заняття (5 хв)

- Обговорення: «Що нового ми дізналися сьогодні?»
- Діти переказують улюблену сценку або прислів'я.

